

BARNAFRID
Institutionen för biomedicinska och kliniska
vetenskaper, BKV
LINKÖPINGS UNIVERSITET

Arbetsmarknadsdepartementet
a.remissvar@regeringskansliet.se
frida.hansson@regeringskansliet.se
A2023/01688
A2023/01703

Remissvar Ut ur utsatthet (SOU 2023:97) och Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras (SOU 2023:98)

Barnafrid, nationellt centrum för kunskap om våld mot barn, har beretts möjlighet att inkomma med ett remissvar på de två betänkanden om utredningarna om ut ur utsatthet samt sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras.

Med hänsyn till Barnafrids roll som centrum för kunskap om våld mot barn begränsas remissvaret främst till de delar av utredningarna som berör barn.

Sammanfattning av synpunkter sammantaget

Barnafrid har inga direkta synpunkter på de förslag som lämnats i de båda utredningarna. Utredningarnas kartläggningar har identifierat ett antal brister och har lämnat förslag på åtgärder för att höja kvaliteten och säkerställa att bristerna omhändertas. Samhället bär ett stort ansvar för att omhänderta skyddet och stödet för brottsutsatta. Genom att omhänderta och behandla eventuella trauman kan vi minska de långsiktiga konsekvenser som kan uppkomma vid utsatthet för brott. Sverige har också ansvar att säkerställa omhändertagandet utifrån de internationella konventionerna vi har undertecknat.

Avseende förslagen delar vi utredningarnas förslag i det stora hela. Barnafrid kan dock konstatera att i båda utredningarna finns förslag med flertalet aktörer, över 15 aktörer, och det krävs en stor budget för att genomföra förslagen. Vi har en utmanande tid framför oss med nedskärningar inom flera sektorer och med en orolig omvärld som kan tänkas påverka vår framtida budget. Vi vill betona vikten av samordning av uppdrag och ansvarsfördelning för att se till att pengarna används på ett resurseffektivt sätt. Sedan utredningen lades fram har regeringsuppdrag tilldelats på området. Det behöver ses över huruvida regeringsuppdrag har beslutats

som är liknande de som föreslås i remissen, se exempelvis regleringsbrev för budgetåret 2024 avseende Jämställdhetsmyndighetens uppdrag att förstärka arbetet mot sexuell exploatering av barn, utnyttjande i prostitution och människohandel.

Barnafrid vill påpeka att barnahus är en samverkansform som ska användas när barn misstänks vara utsatt för brott. Barn som utsätts för sexuella övergrepp över nätet har inte samma tillgång till barnahus som andra barn som utsätts för sexuella övergrepp och våld. Barnafrid ser det som angeläget att barn som utsätts för sexuella övergrepp genom pornografi ska få tillgång till barnahussamverkan. Vi ser därför att det vore önskvärt med någon form av åtgärd/kartläggning för att säkerställa att barn som misstänks vara utsatt för brott får tillgång till barnahus i samma utsträckning som andra barn som misstänks vara utsatta för brott. Det är viktigt att samverkande parter inom barnahusen får kompetenshöjande insatser kring målgruppens specifika behov.

Nedan följer resonemang kopplade till respektive utredning.

Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras

Utredningen har gjort ett gediget arbete med kartläggning och identifiering av brister. Barnafrid delar utredningens bedömningar i sin helhet och ser det som angeläget att barn som utsätts för sexuellt utnyttjande i pornografiska syften synliggörs och får rätt skydd och stöd.

Vi vill däremot lyfta att vi ser det som problematiskt att utredningen inte använder begreppet barnpornografibrott i större utsträckning. På flera ställen i utredningen finns formuleringar med innebörden att barn skildras i bilder eller filmer som sprids i pornografiska sammanhang utan att nämna barnpornografibrott. (se ex s 540 "samt om sexuellt utnyttjande i form av att barn skildras i bilder eller filmer som sprids i pornografiska syften, behöver öka i hela samhället..." eller s 541 "Om regeringen beslutar om en ny nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn bör den tydligt och uttalat omfatta att förebygga och bekämpa sexuellt utnyttjande i form av att barn skildras i bilder och filmer som sprids i pornografiska syften"). Definitioner och anledningar till detta resoneras om i utredningen. Barnafrid hade dock velat se ett tydligare resonemang och problematisering vid val av begrepp alternativt att utredningen tydliggjort i respektive del att det är i de fall där barnpornografibrott har uteslutits. Barnafrid ser det också som önskvärt att det hade förts ett djupare resonemang om att barn som är pubertetsutvecklade får ett sämre straffrättsligt skydd i och med begränsningarna i straffbestämmelsen om barnpornografibrott. Vår förhoppning är att det lagförslag som nu bereds för att stärka det straffrättsliga skyddet mot sexuella kränkningar av barn i åldern 15-17 år

kommer att bidra med ett starkare straffrättsligt skydd för utsatta unga¹.

Ut ur utsatthet

Nedan följer de förslag som Barnafrid särskilt vill lyfta. Förslag som Barnafrid inte har någon erinran mot utelämnas i texten nedan.

10.1.2 Förslag: De specialiserade lågtröskelverksamheter som enligt 10.1.2 föregående avsnitt bör utvecklas över hela landet, ska utformas så att de även kan ta emot barn utsatta för sexuell exploatering.

Barnafrid anser även att kunskapen hos samverkande parter inom barnhusen behöver stärkas för att målgruppen ska tillförsäkras stöd och hjälp inom ramen för dessa verksamheter.

10.1.3 Förslag: Den som vill ha hjälp måste kunna hitta lättillgänglig, samlad och övergripande information om var den kan få stöd och vård och vilket stöd och vilken vård som finns att tillgå.

Barnafrid vill att vikten av information och kontaktvägar anpassade för barn och ung ytterligare ska förtydligas.

10.1.4 Förslag: Det uppsökande, upptäckande och identifierande arbetet behöver stärkas, bland annat genom utökad samverkan mellan polis, socialtjänst och civilsamhälle.

Barnafrid vill att det ytterligare förtydligas vikten av att ta fram metodstöd anpassade för barn och unga. Kompetensen hos ingående samverkande parter inom barnhusen behöver ytterligare höjas för att uppmärksamma barn och unga utsatta för sexuella övergrepp på nätet. Inom polisen är det extra viktigt att stärka de grupper som arbetar mot målgruppen (ISÖB) som i sin dagliga verksamhet inte har en regelbunden samverkan med barnhusen.

10.2.1 Förslag: En vuxen person, som behöver en sådan omfattande hjälp som ett exitprogram innebär för att kunna lämna utnyttjande i prostitution eller människohandel för sexuella ändamål, ska erbjudas ett individuellt utformat exitprogram.

Barnafrid vill att det särskilt beaktas att barn till en utsatt, vuxen person ska ett särskilt stöd till barnet inkluderas i den vuxnes program.

10.2.2 Förslag: Ett barn har rätt till och behöver skydd och stöd för att ta sig ur utnyttjande i sexuell exploatering eller människohandel för sexuella ändamål och ska erbjudas ett individuellt utformat program

¹ SOU 2023:80 Ett starkare straffrättsligt skydd - mot sexuella kränkningar, bedrägerier i vissa fall och brott med hatmotiv avseende kön.

för att säkerställa kedjan av stöd- och vårdinsatser.

Barnafrid föreslår att det förtydligas i förslaget att samrådet bör ske inom barnahus samverkan. Därtill behöver då kompetens stärkas kring målgruppen och dess behov även till barnahusens ingående parter. Barnafrid vill särskilt trycka på vikten av vad som framgår i resonemanget kring det särskilda yttrande till betänkandet En uppväxt fri från våld (SOU 2022:70) och förslaget att en utredning bör få i uppdrag att ta fram en ny lagstiftning och kriterier för Barnahus, att se över sekretessregleringen och möjligheten till gemensam dokumentation, samt att i utarbetandet av nya kriterier för Barnahus ta tillvara modellen Det fjärde rummet. Det är av yttersta vikt att det arbetet omgående påbörjas.

10.3.1 Förslag: Genom ett tillägg i 5 kap. 11 § SoL tydliggörs socialnämndens ansvar för att personer som utnyttjas eller har utnyttjats i sexuell exploatering, prostitution, eller människohandel för sexuella ändamål får det stöd och den hjälp de behöver för att kunna förändra sin situation.

Barnafrid välkomnar särskilt utredarens förtydligande att det nu föreslagna tillägget tydliggör ytterligare ansvaret också när det gäller barn.

10.3.2 Förslag: Socialstyrelsen ges i uppdrag att, med anledning av förtydligandet i 5 kap. 11 § SoL, ta fram stöd för rättstillämpningen när det gäller socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens ansvar för identifiering, skydd, stöd, vård och rehabilitering för personer som utnyttjas eller har utnyttjats i sexuell exploatering, prostitution, eller människohandel för sexuella ändamål.

Barnafrid vill poängtera vikten av de brister som beskrivits vad gäller otydlighet i tidigare framtaget material riktat till målgruppen barn och unga genom det nya uppdraget åtgärdas och särskilt beaktas.

10.3.5 Förslag: Jämställdhetsmyndigheten och länsstyrelserna ska ges i uppdrag att verka för att en särskild regionkoordinator med specifikt uppdrag att stötta i ärenden som rör barn och unga inrättas i varje polisregion. Vi föreslår också att det i Jämställdhetsmyndighetens instruktion förs in att myndigheten ska samordna arbetet med regionkoordinatorerna på nationell nivå.

Barnafrid välkomnar förslaget och ser det som mycket positivt och angeläget att regionkoordinatorerna uppdrag förstärks med en särskilt riktad barnfunktion.

10.3.6 Förslag: Vård- och behandlingsformer samt socialtjänstinsatser, inklusive boendeformer, anpassade för målgruppernas komplexa behov behöver utvecklas. Regeringen bör därför avsätta särskilda medel för forskning som rör detta område.

Barnafrid delar bedömningen att specialiserade boendeformer som är anpassade efter målgruppernas specifika behov är något som ytterligare behöver utvecklas och

anser att detta också gäller för barn och vuxna utsatta för andra former av sexuell exploatering än människohandel. Barnafrid välkomnar diskussionen kring att barn i målgruppen ska få hjälp och stöd utifrån den specifika situationen och inte kategoriseras in under andra benämningar såsom exempelvis ensamkommande flyktingar, utagerande beteendeproblematik eller destruktivt leverne.

10.3.9 Förslag: Barnombudsmannen ska ges i uppdrag att i samverkan med relevanta aktörer från civilsamhället inhämta barns och ungas erfarenheter och åsikter om hur vägar till stöd och hjälp bör utformas och utifrån resultatet av detta lämna förslag på utformning av lättillgänglig information och tydliga kontaktvägar till stöd och hjälp för barn och unga. I uppdraget bör även ingå att samråda med andra relevanta myndigheter.

Barnafrid välkomnar förslaget och anser det som ett nödvändigt prioriterat område bland utredningens förslag.

10.3.11 Förslag: Socialstyrelsen ska ges i uppdrag att i samverkan med Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) kartlägga och se över existerande rutiner för att fråga om våld och frågeformulär utformade för att upptäcka våldsutsatthet samt att undersöka om dessa kan kompletteras med frågor som avser våra målgrupper.

Barnafrid välkomnar förslaget att utveckla nationella standardiserade frågeformulär och metoder för upptäckt av barn utsatta för sexuell exploatering för att täcka det den bristen som idag finns. Barnafrid ser gärna att det utvecklingsarbete som pågår i frågan prioriteras och att tillräckliga medel finns avsatta för att säkerställa att arbetet kan slutföras och implementeras i aktuella verksamheter där det kan komma att behöva användas.

I detta ärende har Laura Korhonen centrumchef beslutat och Sandra Skoog och Sofia Melén Moadi har varit föredragande.

För Barnafrid – nationellt centrum för kunskap om våld mot barn
Linköping den 24 maj 2024.

Sofia Melen Moadi
Utredare

Sandra Skoog
Utredare

Laura Korhonen, prof.
Centrumchef Barnafrid